

Remiss. Livsmedelsberedskap för en ny tid (SOU 2024:8)

Sammanfattning av yttrandet

Region Skåne har getts möjlighet att yttra sig över *Betänkande Livsmedelsberedskap för en ny tid (SOU 2024:8)*. Region Skåne lämnar i detta remissyttrande ett antal synpunkter, både generella och mera specifika.

Region Skåne är positiv till utredningen och även till flera av förslagen, som innebär en förnyad livsmedelsberedskap som bygger på dagens förutsättningar och tar höjd för morgondagens utmaningar. Dock efterfrågar Region Skåne bland annat en tydligare genomlysning av regionernas roll, exempelvis kopplat till den regionala nivån och det regionala utvecklingsansvaret. Det finns även ett behov av att tydliggöra utredningens förslag om kommunernas ansvar och uppgifter inom livsmedelsberedskapen och dess kopplingar till andra aktörers ansvar, uppgifter och åtgärder, som exempelvis staten inklusive länsstyrelserna men även i förhållande till regionerna. Region Skåne ser även ett behov att utredningens förslag utreds vidare i relation till den kommunala självstyrelsen och andra lagar samt också avseende finansieringen.

Region Skåne saknar dock viktiga resonemang kring lokalproducerat, närproducerat och vikten av en högre försörjningsberedskap. Kopplat till Livsmedelsstrategin från 2017 nämner utredningen att en högre produktion bidrar till högre försörjningsberedskap. Region Skåne vill dock framhäva att en högre försörjningsberedskap är strategiskt viktigt för att öka livsmedelsberedskapen. Ett strategiskt arbete med fokus på närproducerat, lokalproducerat och en högre försörjningsberedskap behöver prioriteras.

Mat som serveras inom hälso- och sjukvården omnämns inte specifikt i den lagstiftning som reglerar regionernas huvuduppgifter om ansvar för att tillhandahålla hälso- och sjukvård, tandvård, att ha ett regionalt utvecklingsansvar samt tillsammans med kommunerna ha ansvar för den regionala kollektivtrafiken. Utredningen refererar dock till att mat enligt Socialstyrelsen omfattas på samma sätt som andra väsentliga komponenter i god vård och omsorg utifrån vad som anges i hälso- och sjukvårdslagen. Med utgångspunkt från detta resonemang berörs regionerna av utredningens förslag i förhållande till måltidsverksamheten avseende patienter i slutenvården. Därutöver berörs regionerna också indirekt av flera av de andra delarna i

utredningen, bland annat i förhållande till det regionala utvecklingsansvaret.

Region Skånes yttrande

Nedan redogörs för Region Skånes synpunkter på innehållet i *Livsmedelsberedskap för en ny tid (SOU 2024:8)*.

Region Skåne anser att utredningen i sin helhet är omfattande och lyfter flera av de viktigaste delarna som behövs för en väl fungerande livsmedelsberedskap. Det är positivt att utredningen ser till hela livsmedelssystemet och också har valt ut de delar som ska inkluderas i livsmedelsberedskapen.

Det är väsentligt att säkerställa att de olika utredningar och uppdrag som är aktuella inom området försörjningsberedskap tillsammans bidrar till ett systemtänk och samordnade åtgärder. Exempel på närliggande utredningar är *En modell för svensk försörjningsberedskap (SOU 2023:50)* respektive *Kommuners och regioners grundläggande ansvar inför och under fredstida kriser och höjd beredskap (Dir. 2023:51)*.

Mål och ny lag om livsmedelsberedskap

Region Skåne ser det som en framgångsfaktor att målet för livsmedelsberedskap klargörs samt ställer sig positiva till att Livsmedelsverket får ansvar för att följa upp livsmedelsberedskapen. Vidare bedöms det bra att det läggs fokus på vilka åtgärder som behöver göras för att klara av fredstida kriser som en viktig förberedelse för att kunna hantera höjd beredskap och ytterst krig. Det är av stor vikt för en god försörjningsberedskap att livsmedelsberedskapen ses som en grundläggande del av totalförsvaret.

Region Skåne anser inte att det framgår tillräckligt tydligt i utredningen vad som är regionernas ansvar och roll eller hur förslagen kan relateras till mellankommunala perspektiv, vilket är delar som bör tydliggöras ytterligare. Bland annat anser regionen att utredningen brister gällande den regionala nivån och enbart lyfter fram statlig respektive lokal nivå, exempelvis avseende riksintresse och kommunal översiktsplanering.

Region Skåne efterfrågar därför en tydligare genomlysning av regionernas ansvar och roll kopplat till det regionala utvecklingsansvaret. Region Skåne väljer att i detta sammanhang uppmärksamma att regionerna kan bidra som stöd till samverkan. Detta gäller särskilt Sveriges södra delar, där den mest omfattande livsmedelsproduktionen sker. Samverkan mellan olika aktörer är fundamentalt för att kunna nå det uppsatta målet. Som exempel arbetar Region Skåne aktivt redan idag på en rad sätt med att stötta samverkan i livsmedelssystemet, i nära samarbete med lokala, regionala och nationella aktörer. I den regionala samverkan ingår exempelvis kommuner, länsstyrelse, företag, lärosäten, bransch- och företagsstödande organisationer. Region Skåne anser därför att de regionala samverkansforum och initiativ som finns bör kunna nyttjas för att bidra till en ökad livsmedelsberedskap och en stärkt svensk försörjningsförmåga.

Näringslivets och företagens roll och förmåga är av avgörande betydelse utifrån att det är också företagen som står för den faktiska livsmedelsförsörjningen i Sverige. Utöver utredningens förslag om beredskapslagring inom jordbruksområdet saknas förslag gällande näringslivets ansvar, uppgifter och åtgärder för att öka företagens motståndskraft, vilket uppfattas som en brist. Region Skåne har som föresats att främja utvecklingen av cirkulära och hållbara livsmedelssystem med syfte att öka produktion i konkurrenskraftiga företag och välfungerande värdekedjor. I detta arbete utgör minskad klimatpåverkan, ökad motståndskraft i olika krissituationer och cirkulär omställning riktmärken.

Region Skåne menar att redan uppbyggda system och samverkansformer bör kunna nyttjas samt att ett mellankommunalt perspektiv är viktigt för att uppnå skalfördelar. Regionerna kan även spela en viktig roll som stöd till kommuner och länsstyrelser utifrån en systematiserad samverkan, som dock behöver finansieras i enlighet med uppdragets omfattning beroende på upplägg och ambitionsnivå.

Genom det regionala utvecklingsarbetet har Region Skåne välgrundad kännedom om vilken avgörande faktor som kompetensförsörjning och tillgång till arbetskraft är för en fungerande livsmedelsberedskap. Region Skåne ställer sig bakom utredarens bedömning om behovet av att analysera prioriterade åtgärder utanför livsmedelssektorn som kan stärka livsmedelsberedskapen och önskar då att kompetensförsörjningen beaktas särskilt. Det bör också analyseras hur möjliga synergier med det regionala utvecklingsuppdraget bäst kan uppnås. Det regionala utvecklingsarbetet för att långsiktigt utveckla och stärka svensk livsmedelsproduktion har fokus på att företagens grundförutsättningar för tillväxt behöver stärkas, till exempel kring frågor som kompetensförsörjning, energi, mark och vatten, men även tillgång till kapital och samverkan med utländska aktörer.

I förslaget till ny lag framgår hur kommunerna ska planera för hur livsmedel ska distribueras under kris. Region Skåne anser att det vore bra ytterligare klargörande kring detta område och med förtydligande kring huruvida kommunerna även kommer bistå regionerna med distribution av livsmedel vid kris samt hur de som bedriver offentliga måltider kan samverka vid kris.

Som komplettering till utredningen finns det behov av förtydligande kring olika begrepp som används som till exempel ”över tid”, ”nödvändiga livsmedel” och ” på kortare sikt”.

Befolkningens behov

Region Skåne ser det positivt att utredningen trycker på vikten av att förbereda befolkningen på att klara sig själva en viss tid samt att öka kunskapen om tillgången till livsmedel i kristider.

Måltidsverksamhet

Region Skåne understryker vikten av att staten, regioner och kommuner bör bedriva ett systematiskt arbete och kontinuitetsarbete i syfte att upprätthålla

måltidsverksamheter även under allvarliga störningar i livsmedelsförsörjningen. Dock anser Region Skåne att det finns behov av förtydligande om vilka förväntningar som finns på regionerna och vilket ansvar som åläggs dem inklusive att det finns en motsvarande finansiering.

Beredskapslagring

Region Skåne delar utredningens uppfattning att beredskapslagring inom jordbruksområdet kan utgöra en av flera delar av livsmedelsberedskapen genom att bidra till att upprätthålla försörjningen under en begränsad tid. Detta bland annat i syfte att ge utrymme för olika aktörer att vidta åtgärder för anpassning av produktion och konsumtion samt för att återuppta handelsflöden. Dock bör beaktas att lagring av till exempel livsmedel oftast är en kostsam åtgärd med låg flexibilitet och där effektivitet, hushållning och hållbarhet. Det finns dessutom behov av tydliga riktlinjer för vilka livsmedel och andra varor som bör lagras och av vem samt för hur lång tid utifrån omsättning respektive beredskap i relation till olika antaganden.

Livsmedelsberedskapsråd

Utredningen föreslår att ett nationellt livsmedelsberedskapsråd ska inrättas. Region Skåne föreslår att det finns representation från kommuner och regioner i det nationella rådet. Vidare föreslår Region Skåne att det även inrättas regionala livsmedelsberedskapsråd för aktörsgemensam samordning och inriktning på regional nivå.

Jordbruket

Region Skåne anser att det är av stor vikt för det fortsatta arbetet med uppbyggandet av den nationella livsmedelsberedskapen att tillvarata i tidigare utredningar föreslagna åtgärder och styrmedel.

Region Skåne ser det som positivt att utredningen lyfter att det finns behov av ett stärkt skydd för jordbruksmarken i Sverige och att all jordbruksmark är värdefull - både högavkastande och lågavkastande jordar. Likaså är det positivt att utredningen lyfter fram att både storskaliga och småskaliga jordbruk har betydelse för livsmedelsförsörjningen i stort och ur ett beredskapsperspektiv.

Vidare är det också positivt att utredningen belyser hela bredden i att få produktionen och distributionen av livsmedel hållbar, inklusive att trygga försörjningen av insatsvaror, dvs det räcker inte med att enbart skydda marken. Det krävs även ekonomiska förutsättningar för att bedriva ett aktivt jordbruk där en intäktskälla idag paradoxalt nog är att stycka av delar av gården för exploatering, vilket ju samtidigt ianspråktar marken irreversibelt. Just den ekonomiska dimensionen är viktig att lösa och då hjälper det inte att staten pekar ut territoriella anspråk.

Med tanke på både sårbarhet vid kris och krig samt klimatförändringar är det också högst relevant att öka livsmedelsproduktionen i mellersta och norra Sverige. Det är viktigt att komma bort från synsättet att frågan enbart handlar om att skydda de mest högavkastande markerna i Skåne. Läger staten ut

riksintresseanspråk så är det väl ganska troligt att det är i Skåne som de kommer att hamna. Som ovan nämnts är det positivt att utredningen ur ett beredskapsperspektiv lyfter betydelsen av att det finns jordbruk spridda i hela Sverige och att det kan behövas mer mark för att upprätthålla produktionen i kristider exempelvis vid brist på insatsvaror eller att marken inte går att använda på samma sätt i en krigssituation.

Dock menar Region Skåne att utredningen brister avseende den regionala nivån och enbart lyfter den statliga (riksintresse) och den lokala (kommunal översiktsplanering). Hanteringen av jordbruksmark behöver samordnas mellan statliga och regionala intressen och värden. Det är i mångt en mellankommunal fråga som behöver hanteras i samverkan och där spelar regionerna en viktig roll. Detta blir extra tydligt för Region Skåne, Region Stockholm och Region Halland som genom 7 kap. plan- och bygglagen ansvarar för den regionala fysiska planeringen i länen och att upprätta ett förslag till regionplan.

Region Skåne anser att utredningens bedömning om att Jordbruksverket bör få uppdrag att ur ett livsmedelsberedskapsperspektiv analysera förslag om införande av nationella territoriella anspråk och riksintressen ska beakta ovan nämnda synpunkter och möjlighet finns att genom regional fysisk planering lösa de utmaningar som utredningen lyfter kopplat till den kommunala översiktsplaneringen som stannar vid kommungränserna.

Region Skåne ställer sig bakom bedömningen att investeringsstöd bör utredas och delar utredarens syn på sektorns svaga lönsamhet som en av huvudutmaningarna i arbetet med att säkra livsmedelsberedskapen. Investeringsstöd kan stärka motståndskraften hos företag och förutsättningarna för sådant stöd bör klargöras så snart som möjligt, för såväl primärproduktion som senare led i värdekedjan. Det finns också behov av att klargöra hur de skulle kunna samspela med befintliga stöd inom andra områden. Därigenom kan regionerna få tydligare förståelse för hur det regionala arbetet med näringslivsutveckling som stöd för en långsiktig försörjningsförmåga kan anpassas för att uppnå bäst nytta.

Forskning och innovation

Region Skåne instämmer i vikten av att forskning och innovation inom livsmedelssystemet behöver stärkas. I detta sammanhang vill Region Skåne uppmärksamma behovet av större offentliga satsningar på livsmedelsinnovation och forskning som stärker och utvecklar hela livsmedelssystemet. Vidare betona vikten av att olika aktörer i samhället tillsammans får förutsättningar att bidra till att säkerställa livsmedelsförsörjningen så att den inre marknaden och handeln stärks.

Region Skåne anser att ett långsiktigt strategiskt forsknings- och Innovationsprogram för cirkulär bioekonomi är nödvändigt för att klara såväl den gröna omställningen som konkurrenskraften – grundvillkor för en långsiktig livsmedelsberedskap. För att råvaran ska räcka krävs resurseffektivitet, samt cirkularitet och återvinning i och mellan värdekedjor.

Ikraftträdande

Lagen om livsmedelsberedskap ska träda i kraft den 1 januari 2025, vilket kan uppfattas bli en utmaning i förhållande till behov av förberedelsestid samt utifrån ett samhälle som blir alltmer komplext med fler och starkare beroenden mellan olika aktörer och funktioner.

Den kommunala självstyrelsen

Den nya regleringen om kommuners ansvar för livsmedelsberedskap får konsekvenser för landets kommuner i form av nya uppgifter. Förslaget innebär enligt utredningens bedömning en viss inskränkning av den kommunala självstyrelsen och de eventuella konsekvenser som detta kan medföra bör utredas vidare. Detta inkluderar även den eventuella påverkan som utredningens förslag har på regionerna.

Utredningens förslag om att kommuner ska få ansvar för vissa uppgifter inom livsmedelsberedskapen genom reglering i en ny lag bör tydliggöras ytterligare i förhållande till andra lagar och relaterat till andra aktörer.

Finansiering

Utredningen föreslår att kostnader för livsmedelsberedskap ska belasta statsbudgeten. I detta sammanhang framhåller Region Skåne att den kommunala finansieringsprincipen ska tillämpas och att det finns behov att utreda vidare eventuella direkta respektive indirekta ekonomiska konsekvenser för regionerna relaterade till utredningens förslag. Region Skåne har i tidigare remissyttranden inom område försörjningsberedskap lyft att det finns underfinansiering i relation till exempelvis lagen om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap (LEH).

I utredningen konstateras att det finns viktiga samhällsfunktioner som är underfinansierade, vilket får konsekvenser för deras funktionalitet i vardagen. Vidare menar utredningen att dessa strukturella brister och sårbarheter kräver ytterligare åtgärder, men att finansiering av ordinarie verksamhet ska ske enligt ansvarsprincipen. Dock anser Region Skåne att exempelvis en underfinansiering i nuvarande förutsättningar inte kan hänföras till en finansiering enligt ansvarsprincipen utan att det också finns en balans i medelstilledningen.

Carl Johan Sonesson
Ordförande

Lars-Åke Rudin
Regiondirektör